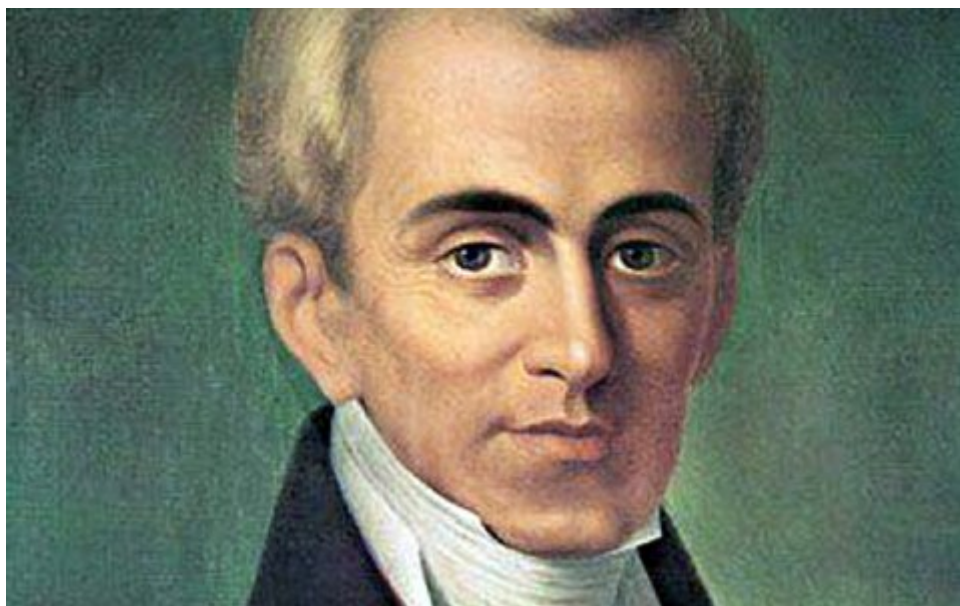

**ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ
ΣΧΟΛΗΣ**

**Οι φοίνικες του Καποδίστρια: το πρώτο
νόμισμα του νεώτερου ελληνικού κράτους**

Απρίλιος 2013

ΠΡΟΤΥΠΟ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

«Πώς τα νομίσματα αποτελούν τεκμήρια που σφραγίζουν την ιστορία;»

Οι φοίνικες του Καποδίστρια: το πρώτο νόμισμα του νεώτερου ελληνικού κράτους

(αριθμός λέξεων: 3647)

Απρίλιος 2013

Συγγραφική Ομάδα:

1. Θεοδώρα Αντωνίου
2. Ευαγγελία Βαλαδάκη
3. Μαντώ Βλασσοπούλου
4. Αλεξάνδρα Γεράκη-Τρίμη
5. Γιώργος Γιάννης
6. Αφροδίτη Ζουπάνου
7. Στέλιος Καραγάννης
8. Μαρία Μπούφη
9. Αγγελική Στάθη

Μαθητές της Α΄ και της Β΄ Λυκείου του Προτύπου Πειραματικού Γενικού Λυκείου
Βαρβακείου Σχολής

Συντονισμός της ομάδας:

Γεωργία Σιπή και Αικατερίνη Τζάμου, καθηγήτριες φιλόλογοι

Νομίσματα με ινδικές επιγραφές,
Είναι κραταιοτάτων μοναρχών,
του Εβουκρατιντάζα, του Στρατάγα,
του Μεναντράζα, του Εραμαϊάζα.
Έτσι μας αποδίδει το σοφό βιβλίο,
την ινδική γραφή της μιας μεριάς των νομισμάτων.
Μα το βιβλίο μας δείχνει και την άλλη
που είναι κιάλας κ' η καλή μεριά
με την μορφή του βασιλέως. Κ' εδώ πώς σταματά ευθύς,
πώς συγκινείται ο Γραικός ελληνικά διαβάζοντας,
Ερμαίος, Ευκρατίδης, Στράτων, Μένανδρος.

(Κ. Καβάφης, Από τα Κρυμμένα Ποιήματα 1877;-1923, Ίκαρος 1993)

Ευχαριστούμε θερμά τους επιμελητές, ιστορικούς και νομισματολόγους του Νομισματικού Μουσείου για την πολύτιμη βοήθειά τους στην βιβλιογραφική μας έρευνα και για την προθυμία τους να μας δεχτούν και να μας ξεναγήσουν στο Ιλίου Μέλαθρον. Χάρη στην φιλόξενη υποδοχή τους, είχαμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε ένα από τα ωραιότερα νεοκλασικά κτίρια της Αθήνας και ένα από τα σημαντικότερα μουσεία της χώρας μας. Εξάλλου, με την αφορμή αυτής της εργασίας, μας δόθηκε η δυνατότητα να μνηθούμε στον θαυμαστό κόσμο των νομισμάτων ως ιστορικών πηγών και τεκμηρίων. Μάθαμε πολλά καινούρια πράγματα με πολύ δημιουργικό τρόπο.

Ο Φοίνικας ήταν Ιερό μυθικό πουλί των αρχαίων Αιγυπτίων. Κατά τον Ηρόδοτο είχε το μέγεθος του αετού και πούπουλα χρυσοκόκκινα (βιβλ. 2,73). Κάθε 500 χρόνια - πάντοτε κατά τον Ηρόδοτο - ερχόταν από την Αραβία στην Ηλιούπολη της Αιγύπτου, μεταφέροντας το νεκρό πατέρα του, τον οποίο τύλιγε σε σχήμα αβγού μέσα σε σμύρνα και τον έθαβε στο ιερό του Ήλιου. Κατά τον Πλίνιο ένας μόνο φοίνικας υπάρχει σ' ολόκληρο τον κόσμο. Όταν γερνά, κατασκευάζει φωλιά με κλαδιά αρωματικών φυτών, τη γεμίζει με αρώματα και πεθαίνει καιγόμενος μέσα σ' αυτή. Από τη στάχτη του γεννιέται ένα σκουλήκι, που μεταμορφώνεται σε φοίνικα και μεταφέρει τα λείψανα της προηγούμενης υπάρξεώς του μαζί και της φωλιάς του στην πόλη του Ήλιου για ταφή. Ο χριστιανισμός χρησιμοποίησε το φοίνικα ως σύμβολο της αθανασίας της ψυχής, η Φιλική Εταιρεία ως σύμβολο του Ελληνικού κράτους που ξαναγεννιέται από τη στάχτη του, ο Αλ. Υψηλάντης στη σημαία του Ιερού Λόγου και ο Καποδίστριας τον καθιέρωσε επίσημο έμβλημα του κράτους και το απεικόνισε πάνω στα νομίσματα και τις σφραγίδες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σ. 6
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
1. Οι πρώτες απόπειρες νομισματικής πολιτικής στην διάρκεια του Αγώνα	σ. 7
2. Η περίοδος της Ελληνικής Πολιτείας ή περίοδος Καποδίστρια	σ. 8
3. Το Χαρτονόμισμα	σ. 11
ΜΕΛΕΤΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ	
1. Κατηγορίες νομισμάτων	σ. 13
2. Τεκμήρια: φοίνικας, λεπτόν, δεκάλεπτον, πεντάλεπτον	σ. 14
3. Τα σύμβολα	σ. 18
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σ. 21
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σ. 22
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	σ. 23
1. Παράρτημα 1 ^ο : Χρονολόγιο Γεγονότων	
2. Παράρτημα 2 ^ο : Χρονολόγιο Ψηφισμάτων	
3. Παράρτημα 3 ^ο : Σχέδιον ψηφίσματος της Ελληνικής Πολιτείας (=Δ' Εθνοσυνέλευση)	
4. Παράρτημα 4 ^ο : Επιστολή του Προεδρείου της Δ' Εθνοσυνελεύσεως («Πανελλήνιον») προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια σχετικά με την κοπή των πρώτων νομισμάτων	
5. Παράρτημα 5 ^ο : Βιογραφικά Ι. Καποδίστρια και Α. Κοντόσταυλου	
6. Παράρτημα 6 ^ο : Εικόνες	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε τα νομίσματα που εξέδωσε και έκοψε ο Ιωάννης Καποδίστριας ως ιστορικά τεκμήρια της εποχής. Κατ' αρχάς θα στηριχθούμε σε βιβλιογραφικές πηγές για να εντοπίσουμε τους βασικούς ιστορικούς σταθμούς της περιόδου και να μελετήσουμε τους λόγους που οδήγησαν στην θέσπιση συγκεκριμένης νομισματικής πολιτικής και στην ίδρυση εθνικού νομισματοκοπείου. Θα διερευνήσουμε τους λόγους που επέβαλαν συγκεκριμένες επιλογές γύρω από το νόμισμα αλλά και την οικονομία του νεοσύστατου κράτους γενικότερα.

Παράλληλα, θα ανατρέξουμε σε πρωτογενείς πηγές, όπως τα ψηφίσματα Εθνοσυνελεύσεων, καθώς και τα διατάγματα που δημοσιεύτηκαν στην Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος.

Στη συνέχεια θα μελετήσουμε τα νομίσματα του Καποδίστρια υπό το πρίσμα του αρχαιολόγου-νομισματολόγου, εξετάζοντας αναλυτικά τα σύμβολα και τα στοιχεία που αναγράφονται πάνω σε συγκεκριμένα δείγματα, ως μελέτες τεκμηρίων. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα προσπαθήσουμε να αποκωδικοποιήσουμε επιμέρους λεπτομέρειες ενδεικτικές της ιστορικής συγκυρίας και να συσχετίσουμε τα τεκμήρια με τις πληροφορίες που αντλήσαμε από την βιβλιογραφία. Στην μελέτη αυτή θα περιοριστούμε στα μεταλλικά νομίσματα.

Η αναφορά στα χαρτονομίσματα της περιόδου θα είναι σύντομη, όπου χρειάζεται να εξηγηθούν στοιχεία της οικονομικής κατάστασης του νεοσύστατου κράτους.

Στόχος μας είναι να εξετάσουμε το πώς αποτυπώνεται η Ιστορία και τα επιμέρους ιστορικά γεγονότα πάνω στα πρώτα νομίσματα του νεώτερου ελληνικού κράτους. Ο σκοπός της ιστορικής αφήγησης είναι το να προσδιοριστεί στη συνέχεια αν η παραδιδόμενη ιστορία μπορεί να επιβεβαιωθεί από την παρατήρηση και την μελέτη των καποδιστριακών νομισμάτων που σώζονται σήμερα.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι πρώτες απόπειρες νομισματικής πολιτικής στην διάρκεια του Αγώνα

Το ξέσπασμα της Επανάστασης του 1821 βρήκε την Ελλάδα σε νομισματικό χάος, αποτέλεσμα της αναξιόπιστης νομισματικής πολιτικής των Σουλτάνων. Το υποτιμημένο τουρκικό γρόσι, η άνθηση της κιβδηλοποιίας, η ανεξέλεγκτη κυκλοφορία διαφόρων δυτικοευρωπαϊκών νομισμάτων, ο αποθησαυρισμός των ισχυροτέρων από αυτά, είχαν ως αποτέλεσμα την έλλειψη νομισμάτων και είχαν δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην οικονομική ζωή των Ελλήνων.

Κατά την ύστερη οθωμανική περίοδο στον ελληνικό χώρο οι χρηματικές συναλλαγές πραγματοποιούνταν με οθωμανικά νομίσματα. Παράλληλα, χρησιμοποιούνταν όλα τα ευρωπαϊκά νομίσματα (οι βρετανικές λίρες, τα ναπολέονια, οι κορώνες και τα τάλιρα της Μαρίας Θηρεσίας), τόσο από Έλληνες της διασποράς, όσο και από τους εμπόρους γενικότερα. Τα νομίσματα αυτά, ωστόσο, υφίσταντο συνεχείς διακυμάνσεις ως προς την ονομαστική αξία τους. Για τον λόγο αυτό, μια από τις πρώτες πράξεις της επαναστατικής εξουσίας ήταν να προσπαθήσει να καθορίσει τις τιμές των νομισμάτων. Ήδη από το 1822 το ζήτημα της κοπής νομίσματος είχε απασχολήσει το αρμόδιο Βουλευτικό Σώμα της Προσωρινής διοίκησης της Ελλάδος.¹

Τον Μάιο του 1822 ο Πρόεδρος του Εκτελεστικού, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος συντάξε σχέδιο περί των νομισμάτων, σύμφωνα με το οποίο το εθνικό νόμισμα θα είχε την ονομασία *δραχμή* και θα ακολουθούσε το δεκαδικό σύστημα κατά τα πρότυπα του γαλλικού φράγκου.² Η επιλογή της ονομασίας *δραχμή* απηχεί την σύνδεση του νέου ελληνικού κράτους με το αρχαιοελληνικό παρελθόν, κατά τα πρότυπα και τις επιρροές του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Το σχέδιο αυτό έμεινε ανεκτέλεστο. Τον Ιούνιο του 1824 θεσπίζεται από το Βουλευτικό Σώμα η κοπή εθνικού νομίσματος σε χρυσό, αργυρό και

¹Βλ. *Αρχαία Εθνικής Παλιγγενεσίας, 1821-1832, Αι Εθνικαί Συνελεύσεις, τ. Α' εν Επιδαύρω, Β' Εν Άστρει, Γ' Εν Επιδαύρω, εν Ερμιόνη και Τροιζήνι κατ' επανάληψιν. Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος, Τμήμα Δ' «περί καθηκόντων του Βουλευτικού Σώματος»*, Αθήναι, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, 1971, σ.29.

²Βλ. Μπρεγιάννη Αικατερίνη, *Νεοελληνικό Νόμισμα, Κράτος και Ιδεολογία στην Ελλάδα*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2011, σ. 55: Προφανώς και ο Κοραΐς συνηγορούσε υπέρ του δεκαδικού νομισματικού συστήματος που στη Γαλλία υιοθετήθηκε ήδη από το 1795. Οι απόψεις αυτές του Έλληνα λογίου συνάδουν με τον οικονομικό φιλελευθερισμό του και με τις συστάσεις του για ορθολογική διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, όπως τις αντλούμε από την επιστολογραφία του. Ενδεχομένως, το σχέδιο του Μαυροκορδάτου για κοπή νομίσματος να απηχούσε τις κοραϊκές απόψεις, ή καλύτερα να βρισκόταν στο ίδιο νεωτερικό και φιλελεύθερο πνεύμα με αυτές, καθώς το δεκαδικό νομισματικό σύστημα που εισήχθη από τη Γαλλική Επανάσταση σήμανε μία -διαφορετική σε σχέση με το παρελθόν- νομισματική κανονικότητα. Η ονομασία δραχμή του υπό σχεδιασμό εθνικού νομίσματος απηχεί, επίσης, τη σύνδεση με το αρχαιοελληνικό παρελθόν, στο πλαίσιο της επιρροής από τα διαφωτιστικά δυτικά πρότυπα.

χαλκό. Το 1825 το λεγόμενο Δάνειο της Ανεξαρτησίας (αξίας 2.800.000 αγγλικών λιρών) δημιούργησε μεγάλο εξωτερικό δημόσιο χρέος και οι συζητήσεις για την θέσπιση εθνικού νομίσματος κατέληξαν στην απόφαση να κοπεί αποκλειστικά χάλκινο πεντάλεπτο. Αλλά ούτε και αυτό το σχέδιο υλοποιήθηκε. Όλες οι προσπάθειες νομισματοκοπίας κατά την διάρκεια της Επανάστασης από τις διάφορες προσωρινές διοικήσεις απέτυχαν για λόγους κυρίως οικονομικούς, από την αδυναμία, δηλαδή, εξεύρεσης κατάλληλων πόρων.

Για να ενισχυθεί ο εθνικός αγώνας η επαναστατική κυβέρνηση, δια του Εκτελεστικού Σώματος, είχε εκδώσει χαρτονομίσματα ήδη από το 1822 σε αξίες 100, 250, 500, 750, 1000 γροσίων, τα οποία όμως είχαν μικρή ανταπόκριση. Έτσι, η νομισματική ανωμαλία εξακολούθησε και τα επόμενα χρόνια, μέχρι την άφιξη του Καποδίστρια.

Η περίοδος της Ελληνικής Πολιτείας ή περίοδος Καποδίστρια

Αφού επισκέφθηκε τις πρωτεύουσες των «Προστάτιδων Δυνάμεων», ο Καποδίστριας έφτασε, στις 7 Ιανουαρίου 1828 με το βρετανικό δίκροτο “Warspite”, στο Ναύπλιο και στη συνέχεια εγκατέστησε την έδρα της Κυβερνήσεως στην Αίγινα. Το χάος που είχε να αντιμετωπίσει ο Κυβερνήτης, καλύτερα από κάθε περιγραφή, το δείχνει μια φράση από την αναφορά που του υπέβαλε ο Γραμματέας (Υπουργός) της Οικονομίας Π. Λιδωρίκης: «... Το λέγω με εντροπήν, δεν ήμην εις θέσιν να πληρώσω εις τους κτίστας και τους ξυλουργούς τα έξοδα των επισκευών, αίτινες έγιναν εις το οίκημα το οποίον κατέχει η Υψηλότης σας και παρακαλώ αύτην να λάβη οίκτον των ανθρώπων τούτων, αίτινες απαιτούσι τα ημερομίσθιά των...».³

Παρ’ όλ’ αυτά ο Καποδίστριας ασχολήθηκε αμέσως με το θέμα της κοπής νομισμάτων. Καταλάβαινε πως, για να μπει μια τάξη στην οικονομία, έπρεπε να αντικατασταθούν τα τούρκικα γρόσια, που, με τις συνεχείς υποτιμήσεις τους υπονόμειναν κάθε οικονομική συναλλαγή. Αισθανόταν άλλωστε πως τα νομίσματα ήταν και θέμα εθνικής αξιοπρέπειας, επειδή με αυτά εκφραζόταν η ανεξάρτητη υπόσταση του ελληνικού κράτους. Το εθνικό νόμισμα αποτελούσε στην συνείδηση των πρωταγωνιστών της ελληνικής επανάστασης καίριο μοχλό για την σύσταση ενός ανεξάρτητου πολιτειακού συστήματος. Στη δύσκολη οικονομική κατάσταση του κράτους, η οποία είχε επιδεινωθεί τόσο από τις επιδρομές του Ιμπραήμ, όσο και από την επιδημία της πανώλης, ήρθαν αρωγοί οι συμμαχικές δυνάμεις. Η δωρεά του ποσού των 1.500.000 ρουβλίων από την ρωσική κυβέρνηση, σε συνδυασμό και με τις άλλες, όχι ευκαταφρόνητες δωρεές των υπόλοιπων συμμάχων, ώθησαν τον Καποδίστρια να εξουσιοδοτήσει τον Αλέξανδρο Κοντόσταυλο, ο οποίος είχε οριστεί Έφορος του Εθνικού Νομισματοκοπείου της Ελλάδος, να μεριμνήσει για την προμήθεια των σχετικών μηχανών.

³Τζαμάλης Αναστάσιος, *Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979)*, εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 105.

Έτσι, στις 2 Απριλίου, με έγγραφό του προς το «Πανελλήνιον»⁴ ζήτησε να μελετηθεί το θέμα και να υποβληθεί σχετικό σχέδιο και προϋπολογισμός. Στις 14 Απριλίου το «Πανελλήνιον» πρότεινε το σχέδιο Ψηφίσματος (παράρτημα 2^ο).

Στις 22 Μαΐου 1828 ο Καποδίστριας έστειλε στην Μάλτα τον Αλέξανδρο Κοντόσταυλο, που, μεταξύ των άλλων, είχε την εντολή να βρει και να αγοράσει μηχανήματα Νομισματοκοπείου.⁵ Ο Κοντόσταυλος αγόρασε στην τιμή ευκαιρίας των 100 στερλινών τις μηχανές του Τάγματος των Ιωαννιτών της Μάλτας. Το συγκεκριμένο νομισματοκοπείο είχε πάψει να λειτουργεί πριν από 30 χρόνια, όταν το Τάγμα εκδιώχθηκε από το νησί με την μεσολάβηση των Γάλλων. Στη συνέχεια, ο Κοντόσταυλος συμπλήρωσε τον εξοπλισμό του Νομισματοκοπείου με διάφορα εργαλεία και σκεύη που αγόρασε στην Μασσαλία και την Αγκώνα και στις 20 Νοεμβρίου του 1828 ξεφορτώθηκαν όλα στην Αίγινα.

Σύμφωνα με πολλούς μελετητές, η εγκατάσταση των μηχανημάτων έγινε στο ισόγειο και στην αυλή του κτηρίου που χρησίμευε ως Κυβερνείο, το οποίο ο λαός είχε ονομάσει «Παλάτι του μπάρμπα-Γιάννη» (δηλαδή του Καποδίστρια).⁶ Υπεύθυνος του Νομισματοκοπείου ορίστηκε ο Αλέξανδρος Κοντόσταυλος, ως μέλος της τριμελούς Επιτροπής Οικονομίας. Στις 12 Μαΐου 1829 ο Καποδίστριας έδωσε εντολή να αρχίσουν οι εργασίες του.

Το πρώτο νόμισμα της Ελλάδας κόπηκε στις 27 Ιουνίου 1829. Δεν μπορεί κανείς να μη σκεφτεί τις δύο ιδιαίτερες συμπτώσεις που το συνοδεύουν: Κόπηκε από τα μηχανήματα Ιωαννιτών Ιπποτών, που για πολλά χρόνια ήταν κυρίαρχοι ενός τμήματος της δουλωμένης Ελλάδας, και κόπηκε στην Αίγινα, όπου τον 7^ο π.Χ. αιώνα είχαν κοπεί τα πρώτα Ελληνικά νομίσματα, οι «χελώνες».

Στις 20 Ιουλίου 1829, τα πρώτα νομίσματα μοιράστηκαν στα μέλη της Εθνοσυνελεύσεως. Καλύτερα από κάθε περιγραφή, τις φροντίδες του Κυβερνήτη και τη συγκίνηση των Ελλήνων στη θέα και την αφή του πρώτου εθνικού νομίσματος που τους έδινε ζωηρά την αίσθηση πως η Ελλάδα ήταν, επί τέλους, ανεξάρτητο κράτος, δείχνουν σχετικά επίσημα έγγραφα.⁷

⁴Η ονομασία «Πανελλήνιον» αντικατέστησε την ονομασία «Δ' Εθνοσυνεύλευση».

⁵Τζαμάλης Αναστάσιος, *Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979)*, εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 107.: «Ο Κοντόσταυλος αναφέρει σχετικά: «... Ύστερον από πολλές έρευνας και πολλών πολλών πληροφορίας επείσθην ότι το Νομισματοκοπείον των προ τριάντα χρόνων παυσάντων Ιππέων (Ιπποτών) της Μάλτας εδύνατο να μας χρησιμεύσει δια πολύν καιρόν, διότι αι μηχαναί είναι όχι μόνον κάλλισται και ευχρηστότατοι, αν και μερικαί μόνον εξ' αυτών είναι της τελευταίας μεθόδου...»

⁶Ωστόσο, η ιστορικός της Αίγινας Γεωργία Κουλικούρδη πιστεύει ότι ο τόπος του νομισματοκοπείου θα πρέπει να αναζητηθεί κοντά στο λιμάνι. Η σχετική μελέτη της σύντομα θα δώσει πολύτιμα στοιχεία για το θέμα. Βλ. Πέννας Χαράλαμπος (συντονισμός έργου), *Η παραγωγή του νομίσματος: από τις αγινίτικες χελώνες στους φοίνικες του Καποδίστρια*, Υπουργείο Πολιτισμού, 2^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Αθήνα 2001, σ. 43.

⁷Τζαμάλης Αναστάσιος, *Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979)*, εκδ. Νούμμιο, Αθήνα 1980, σ. 110: Επιστολή Καποδίστρια προς την Δ' Εθνοσυνέλευσιν: «Την ανάγκην ταύτην υπαγορεύουσιν η τιμή του Έθνους, το συμφέρον του Εθνικού Ταμείου και η ευκολία των συναλλαγμάτων, θεωρούμενη μάλιστα κατά τον ελάχιστον όρον της τιμής του νομίσματος, από την οποίαν εξαρτάται η κατά μέρος των πολιτών κατά πολύ λυσιτελής οικονομία. [...] Είμαστε προηγουμένως βέβαιοι ότι θέλετε

Η Δ' Εθνοσυνέλευση που συνήλθε στο Αργος στις 30 Ιουλίου του 1829, ενέκρινε με ψήφισμα (Ψήφισμα Ζ'/31 Ιουλίου 1829) την κανονική λειτουργία του νομισματοκοπείου. Εξουσιοδότησε επίσης τον Κυβερνήτη να θέσει σε κυκλοφορία το νέο νόμισμα και να εγκρίνει την κοπή νομισμάτων σύμφωνα με το σχέδιο του Πανελληνίου. (παράρτημα 3°)

Το σχέδιο προέβλεπε ως νομισματική μονάδα αργυρό νόμισμα, τον «φοίνικα», με χρυσά πολλαπλάσια την «Αθηνά», αξίας 20 φοινίκων και το ήμισυ αυτής, αξίας 10 φοινίκων. Εκτός από τον φοίνικα προτάθηκαν και άλλες αργυρές κοπές, όπως η «αιγίς», αξίας 5 φοινίκων και το ήμισυ αυτής, αξίας 2 ½ φοινίκων, καθώς και ο μισός φοίνικας. Ως χάλκινα προτάθηκαν το «λεπτόν», το «δεύτερον», ίσον με μισό λεπτό και το «πεντάριον», ίσον με 5 λεπτά.

Τελικά, με το διάταγμα της 28^{ης} Σεπτεμβρίου 1829 τέθηκαν σε κυκλοφορία μόνον 4 εκδόσεις: ο αργυρός «φοίνικας», το χάλκινο «λεπτόν» με πολλαπλάσια τα «πεντάλεπτα» και τα «δεκάλεπτα». Αργότερα, το 1830 άρχισε και η κοπή των «εικοσάλεπτων».

Οι 11.978 φοίνικες που κόπηκαν συνολικά κατασκευάστηκαν από άργυρο που προήλθε από διακοσμήσεις όπλων, ζαρφίων κλπ., ενώ για τις υπόλοιπες υποδιαιρέσεις χρησιμοποιήθηκε χαλκός από άχρηστα πυροβόλα και είδη οικιακής χρήσης. Οι φοίνικες, με χρονολογία κοπής το 1828, χαράχθηκαν από τον Αρμένιο τεχνίτη κοσμημάτων και κιβδηλοποιό Χατζή-Γρηγόρη Πυροβολιστή. Ο Γεώργιος Παπακωνσταντόπουλος από την Καρύταινα, γνωστός με το όνομα «Δάσκαλος», χάραξε τις μήτρες των χάλκινων νομισμάτων με χρονολογία κοπής το 1830. Οι τελευταίες χάλκινες κοπές του 1831 χαράχθηκαν από τον Καρπενήσιο Δημήτριο Κοντό.⁸

Η απειρία των τεχνιτών, η ατέλεια των μηχανημάτων και το ακατάλληλο ατσάλι που χρησιμοποιούσαν για τις μήτρες είχαν ως αποτέλεσμα αυτές να χαλούν γρήγορα και να χαράζονται συνεχώς καινούριες. Παρά τις φιλότιμες προσπάθειες των χαρακτών να επαναλαμβάνουν σε κάθε καινούργια μήτρα όλα τα στοιχεία της προηγούμενης, δεν ήταν δυνατόν να αποφευχθούν εντελώς οι μικροδιαφορές. Έτσι, τα νομίσματα του Καποδίστρια παρουσιάζουν μεγάλο αριθμό ποικιλιών. Μπορούμε να κάνουμε όμως κάποιες γενικές κατατάξεις και κατηγοριοποιήσεις.⁹

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια στις 9 Οκτωβρίου 1831, η Ε' Εθνοσυνέλευση του Ναυπλίου (12.2.1832) αποφάσισε την κοπή 10.000 ασημένιων νομισμάτων, ίσων στο μέγεθος και στην αξία με το ισπανικό Δίστηλο. Η απόφαση αναφέρει ότι στην κύρια όψη θα χαρασσόταν η προτομή του κυβερνήτη και στην πίσω η Ελλάδα να θρηνεί δίπλα σε

αισθανθή επίσης, ως και ημείς, την ανάγκην της κατασκευής Εθνικών νομισμάτων, και θέλετε προΐδει και τα εξ αυτών προσγενησομένας ουσιώδεις και μεγάλας ωφελείας εις την Επικράτειαν.»

⁸Βλ. Δημακόπουλος Γ.Δ., «Το Εθνικόν Νομισματοκοπείον της Ελλάδος», άρθρο στα *Πελοποννησιακά*, τομος 1971.

⁹Ο Τζαμάλης διακρίνει τρεις βασικούς τύπους φοινίκων. Βλ. Τζαμάλης Αναστάσιος, *Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979)*, εκδ. Νούμιο, Αθήνα 1980, σ. 113. Αλλά και ο Peter Chase έχει κάνει μια συστηματική μελέτη πάνω στους φοίνικες με λεπτομερείς καταγραφές και κατηγοριοποιήσεις. Βλ. Chase, Peter, *The Coins of Kapodistrias (1828-1831)*, Bibliotheca of the Hellenic Numismatic Society, Athens 2007.

τεφροδόχο κάλπη. Τα νομίσματα αυτά, που θα ήταν τα πρώτα Αναμνηστικά της Ελληνικής νομισματικής ιστορίας, δεν κόπηκαν επειδή οι ενσκήψαντες Βαυαροί όχι μόνον δεν είχαν καμία διάθεση να τιμήσουν την μνήμη του Καποδίστρια, αλλά αντίθετα προσπάθησαν να εξαφανίσουν ό,τι τον θύμιζε. Λίγες ημέρες μετά την άφιξη του Όθωνα, εκδόθηκε διάταγμα με το οποίο σταματούσαν την κοπή νομισμάτων και την 1 Φεβρουαρίου 1833, το Νομισματοκοπέιο της Αίγινας σταμάτησε τις εργασίες του.

Το τελευταίο απομεινάρι από τα μηχανήματα του Νομισματοκοπέιου της Αίγινας μάζεψε από την αυλή του πρώην Κυβερνείου ο Σπυρίδων Λάμπρος το 1885. Είναι [παράρτημα 6^ο] το πλαίσιο μίας μικρής πρέσας. Το κομμάτι αυτό της πρέσας βρίσκεται σήμερα δίπλα στα σκαλοπάτια της εισόδου του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και ανήκει στην συλλογή της Εθνολογικής και Ιστορικής Εταιρίας της Ελλάδος.

Το Χαρτονόμισμα

Κλείνοντας την αναφορά για την καποδιστριακή περίοδο, η νομισματική ιστορία της εποχής περιλαμβάνει τις προσπάθειες για έκδοση χαρτονομίσματος, ο στόχος των οποίων ήταν, βέβαια, ταμειακός. Τον Ιούνιο 1830, ο Κυβερνήτης αποφάσισε την αντιμετώπιση αναγκών του προϋπολογισμού με το μέτρο της έκδοσης χαρτονομίσματος, αιτιολογώντας ως εξής την απόφασή του: *«Χρεωστούντες να εξεύρωμεν τον τρόπον να θεραπεύσωμεν την ανάγκην ταύτην [την ταμειακή], χωρίς να επιφορτίσωμεν με νέους φόρους την γεωργίαν και το εμπόριον, τα οποία οφείλομεν να αναζωογονήσωμεν, ως παθόντα εκ της παρελθούσης ανωμαλίας· θεωρούντες την ανάγκην του να μεταχειρισθώμεν εις την περίστασιν ταύτην και προς θεραπείαν των εκ της ελλείψεως αποτελεσμάτων το εις τα άλλα έθνη παραδεδεγμένον χαρτονόμισμα και συνάμα να ασφαλίσωμεν την υπόληψιν αυτού»*.¹⁰

Ο Καποδίστριας χρησιμοποιεί χρήματα από τον προσωπικό του λογαριασμό για την κάλυψη των δημοσιονομικών αναγκών και στη συνέχεια τα πιστώνει στα έξοδα της Επιτροπής από την οποία ζητά -αντί να του επιστραφούν χρήματα- να χρηματοδοτηθούν δημόσια έργα. Από το νομοθετικό πλαίσιο που προαναφέρθηκε, προκύπτει ότι το συναλλακτικό μέσο που ο Καποδίστριας προσπάθησε να εισαγάγει ήταν χαρτονόμισμα (όρο που άλλωστε χρησιμοποιούσε και το σχετικό ψήφισμα) και όχι τραπεζογραμμάτιο.¹¹ Το χαρτονόμισμα, δηλαδή, επρόκειτο να κυκλοφορήσει

¹⁰ Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος έτους 1831, Ψήφισμα ΚΖ'/17 Ιουνίου 1831 (π.η.)

¹¹ Με το ψήφισμα της 17ης Ιουνίου 1831 καθορίστηκε η εκτύπωση χαρτονομισμάτων των 5, 10, 50 και 100 φονίκων συνολικής ονομαστικής αξίας 3.000.000 φονίκων, ενώ το Δημόσιο Ταμείο ήταν υποχρεωμένο μετά την έκδοση των χαρτονομισμάτων να καταβάλει τις πληρωμές προς τους πολίτες κατά το 1/3 σε χαρτονομίσματα και κατά 2/3 σε νομίσματα. Με το ψήφισμα της 17ης Ιουνίου 1831 καθορίστηκε ότι η εκτύπωση των χαρτονομισμάτων θα γινόταν «δια της Επιτροπής της Εθνικής

για λογαριασμό του ίδιου του Κράτους και όχι για λογαριασμό της Εθνικής Χρηματοπιστηριακής Τραπέζης, η οποία διαμεσολαβούσε στην έκδοσή του. Όπως, λοιπόν, διαφαίνεται από την αλληλογραφία του, ο Καποδίστριας προσέβλεπε από νωρίς στην έκδοση χαρτονομίσματος για ταμειακούς λόγους. Πάντως, το θεωρούσε βραχύβιο και υποβοηθητικό μέσο, προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι άμεσες ταμειακές δυσκολίες που ήταν αδύνατο να καλυφθούν με άλλο τρόπο. Ο Κυβερνήτης, ήδη από τη σύλληψη της ιδέας και πολύ πριν τη νομοθετική εισαγωγή του μέτρου έκδοσης χαρτονομίσματος, διέβλεψε την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς το συγκεκριμένο συναλλακτικό μέσο για λόγους που συνδέονταν με την ελληνική νοοτροπία.

Οι φοίνικες τυπώθηκαν στην Αίγινα και φέρουν ημερομηνία εκδόσεως 1η Ιουλίου 1831. Η συνολική αξία των χαρτονομισμάτων που εκδόθηκαν ανήλθε τελικά στο ύψος των 500.000 φοινίκων -με βάση το μεταγενέστερο θεσμικό πλαίσιο που περιγράφεται παρακάτω- αντί των 3.000.000 που είχαν ορισθεί αρχικά. Τυπώθηκαν ονομαστικές αξίες των 5, 10, 50 και 100 φοινίκων.

Τραπέζης». Ήδη τον Αύγουστο του 1828 στην Εθνική Τράπεζα είχαν τοποθετηθεί 25.000 τάλιρα κολονάτα.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ

Κατηγορίες νομισμάτων

Ο έγκριτος μελετητής των νομισμάτων του Καποδίστρια Α. Τζαμάλης διακρίνει τρεις γενικούς τύπους φοινίκων:

Α τύπος: Κύρια όψη: *κύκλος με συνεχή γραμμή. Φοίνικας λεπτός και με απλωτά προς τα πλάγια φτερά. Σταυρός μακρύς.*

Πίσω όψη: *φύλλα δάφνης και ελιάς πολύ ανοιχτά.*

Σχέδιο: *νομίσματος*

Διάμετρος: *μεγαλύτερη από τη διάμετρο των άλλων τύπων*

Β τύπος: Κύρια όψη: *κύκλος από τελείες. Φοίνικας κοντόχοντρος. Σταυρός μικρός.*

Πίσω όψη: *φύλλα μαζεμένα κοντά στα κλαδιά.*

Σχέδιο: *μεταλλίου*

Γ τύπος: κύρια όψη: *δεν υπάρχει κύκλος. Φοίνικας καλοσχεδιασμένος και σε φυσική κίνηση*

Πίσω όψη: *όπως και στον Β τύπο*

Σχέδιο: *μεταλλίου*

Μελέτη τεκμηρίου: αργυρός φοίνικας

Στην πρόσθια όψη απεικονίζεται η συμβολική παράσταση της αναγέννησης της Ελλάδος με τον φοίνικα, το μυθικό πουλί να ζωντανεύει μέσα από την τέφρα στρεφόμενος από το σύμβολο του σταυρού. Η περιφέρεια του νομίσματος περιτρέχεται από την επιγραφή *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ*, ενώ τα ελληνικά γράμματα *αωκά'*, ισοδυναμούν με το 1821, το έτος δηλαδή του εθνικού ξεσηκωμού. Εκατέρωθεν της χρονολογίας έχουν χαραχθεί τα σύμβολα του νομισματοκοπέιου, αριστερά *άγκυρα* και δεξιά απροσδιόριστο αντικείμενο σε σχήμα οριζοντίου οκτώ (μαθηματικό σύμβολο του απείρου). Οι χάλκινες κοπές δεν φέρουν σύμβολα νομισματοκοπέιου. Στην πίσω όψη μέσα σε στεφάνι ελιάς αναγράφεται η αξία της κάθε έκδοσης και κάτω η χρονολογία κοπής. Γύρω η επιγραφή *ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ*. Μολονότι η κοπή και η κυκλοφορία των αργυρών φοινίκων συντελέστηκε το 1829, η αναγραφόμενη χρονολογία κοπής είναι το 1828, σε ανάμνηση της άφιξης του Καποδίστρια στην Ελλάδα, όπως πιστεύουν μερικοί μελετητές, ή το πιθανότερο σε συνέχεια του σχεδίου Ψηφίσματος του Πανελληνίου (14 Απριλίου 1828). Ο φοίνικας καθορίστηκε να ισοδυναμεί με το 1/6 του ισπανικού δίστηλου τάλιρου, το οποίο κυκλοφορούσε ευρύτατα στον ελλαδικό χώρο.

Η αναγραφή του ονόματος του κυβερνήτη στον οπισθότυπο έγινε μετά από απαίτηση του Πανελληνίου. Ο ίδιος ο Καποδίστριας σε επιστολή του προς την Δ' Εθνοσυνέλευση αναφέρει: «*Το νόμισμα τούτο φέρει τον μυθολογικόν φοίνικα, τον οποίο εγκρίνομεν ημείς, μ' όλον ότι από την Κυβέρνησιν της πρώτης περιόδου απεφασίσθη να τροποποιηθεί η Ελληνική Σημαία, και να φέρει το σημερινόν σημείον αντί του Φοίνικος. Φέρει προς τούτοις και την επιγραφήν, «ο Κυβερνήτης Ι.Α. Καποδίστριας», διότι ούτως ενεκρίθη από το Πανελλήνιον, χωρίς όμως να ζητηθεί κατά τούτο και η γνώμη μας, ήτις ήτο και είναι πάντοτε να φέρη «Ελληνική Πολιτεία» μόνον.»*

Μελέτη τεκμηρίου: χάλκινο λεπτόν του 1830

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 1.312.400 μονόλεπτα. Στα νομίσματα αυτά συναντάμε στην μία όψη την αξία ανάμεσα σε φύλα δάφνης και ελιάς, την ημερομηνία και την επιγραφή "ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ". Στην άλλη όψη συναντάμε παράσταση Φοίνικα, ακτίνες ηλίου, σταυρό, την επιγραφή "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ και την χρονολογία της Ελληνικής παλιγγενεσίας (αωκά' = 1821)". Τα νομίσματα αυτά υπάρχουν σε διάφορους τύπους. Έτσι συναντάμε νομίσματα με ανεστραμμένες τις έξι ακτίνες, με ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ, με ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, καθώς και με διαφορές στο χτύπημα του μετάλλου, στις παραστάσεις και στις διαμέτρους. Επίσης στα νομίσματα του ενός λεπτού του 1828 και 1830, συναντάμε 2 παραλλαγές στον κύκλο που περιβάλλει τον φοίνικα, η μία με απλό κύκλο και η άλλη με κύκλο από πέρλες.

Μελέτη τεκμηρίου: χάλκινα δεκάλεπτα

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 2.884.895 δεκάλεπτα. Στα νομίσματα αυτά συναντάμε στην μία όψη την αξία ανάμεσα σε φύλα δάφνης και ελιάς, την ημερομηνία και την επιγραφή "ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ". Στην άλλη όψη συναντάμε παράσταση Φοίνικα, ακτίνες ηλίου κανονικές και σε άλλη παραλλαγή αντεστραμμένες, σταυρό, την επιγραφή "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ και την χρονολογία της Ελληνικής παλιγγενεσίας (αωκα΄ = 1821)". Και εδώ συναντάμε διάφορους τύπους, καθώς και διαφορετικές διαμέτρους. Επίσης στα νομίσματα των 10 λεπτών του 1828 και 1830, συναντάμε 2 παραλλαγές στον κύκλο που περιβάλλει τον φοίνικα, η μία με απλό κύκλο και η άλλη με κύκλο από πέρλες.

Μελέτη τεκμηρίου: χάλκινα πεντάλεπτα

Συνολικά από το 1828 έως και το 1831 κόπηκαν 642.074 πεντάλεπτα. Στα νομίσματα αυτά συναντάμε στην μία όψη την αξία ανάμεσα σε φύλα δάφνης και ελιάς, την ημερομηνία και την επιγραφή "ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ". Στην άλλη όψη συναντάμε παράσταση Φοίνικα, ακτίνες ηλίου κανονικές και σε άλλη παραλλαγή αντεστραμμένες, σταυρό, την επιγραφή "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ" και την χρονολογία της Ελληνικής παλιγγενεσίας (αωκά' = 1821). Και εδώ συναντάμε διάφορους τύπους, καθώς και διαφορετικές διαμέτρους. Επίσης στα νομίσματα των 5 λεπτών του 1828 και 1830, συναντάμε 2 παραλλαγές στον κύκλο που περιβάλλει τον φοίνικα, η μία με απλό κύκλο και η άλλη με κύκλο από πέρλες.

Τα σύμβολα

Μόνον ο ασημένιος φοίνικας φέρει το σύμβολο του Νομισματοκοπείου της Αίγινας, μία μικρή **άγκυρα** εγχάρακτη δίπλα στη χρονολογία, αωκ' καθώς και τους διπλούς χαλαρούς κόμβους ενός οριζόντιου οκτώ. Η παράσταση στα μαθηματικά αποτελεί το σύμβολο του απείρου, ενώ με μία περισσότερο «θεολογική» οπτική παραπέμπει στην αιώνια ζωή.¹²

Η ιστορικός Αικατερίνη Μπρεγιάννη δίνει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση των συμβόλων των καποδιστριακών νομισμάτων τα οποία συνδέει με ιδεολογικές τάσεις της εποχής.¹³ Η απεικόνιση του **φοίνικα** απαντάται ευρέως ήδη από το 18^ο αιώνα στο δυτικοευρωπαϊκό περιβάλλον και φυσικά όχι μόνο στο νομισματικό πεδίο. Επομένως, το σύμβολο ενέχει μία ιστορικότητα όσον αφορά τη χρήση του στο συγκεκριμένο υπό εξέταση νόμισμα. Ο φοίνικας, ως σύμβολο αιωνιότητας αλλά και παλινόρθωσης,¹⁴ είναι απεικόνιση που χρησιμοποιήθηκε στην ρωμαϊκή νομισματική αλλά και σε εκείνη των βυζαντινών χρόνων. Ως νομισματική αναβίωση, είναι γνωστή η χρήση του ίδιου συμβόλου σε γερμανικά μετάλλια και σε σικελικά νομίσματα του 18^{ου} αιώνα.

Φαίνεται ότι η επιλογή της παράστασης του φοίνικα μπορεί να συσχετιστεί με τη χρήση του συμβόλου από την Φιλική Εταιρεία κατά την αμέσως προηγούμενη περίοδο.¹⁵ Είναι πιθανόν ότι ο εισηγητής της απεικόνισης του φοίνικα ήταν ο Φιλικός Αλέξανδρος Κοντόσταυλος, πράγμα που μπορεί να αποτελεί ένα συνδυαστικό κρίκο του νέου νομίσματος με το «συνωμοτικό», ίσως και το φιλορωσικό παρελθόν των εξεγερμένων Ελλήνων. Αυτό που συνάγεται από τα αρχειακά τεκμήρια είναι ότι

¹² Βλ. *Encyclopedie des symboles*, διεύθ. γαλλ. μτφ. M. Cazenave, Paris, Encyclopedies d'aujourd'hui, 1996, σ. 115. Η απεικόνιση ανακαλεί ακόμη το σύμβολο των ενωμένων κρίκων που με τη σειρά του αναπαριστά την ενότητα.

¹³ Μπρεγιάννη Αικατερίνη, *Νεοελληνικό Νόμισμα, Κράτος και Ιδεολογία στην Ελλάδα*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2011.

¹⁴ Βλ. *Encyclopedie des symboles*, διεύθ. γαλλ. μτφ. M. Cazenave, Paris, Encyclopedies d'aujourd'hui, 1996, σ. 521. Ο Φοίνικας ήταν Ιερό μυθικό πουλί των αρχαίων Αιγυπτίων. Κατά τον Ηρόδοτο είχε το μέγεθος του αετού και πούπουλα χρυσοκόκκινα (βιβλ. 2,73). Κάθε 500 χρόνια - πάντοτε κατά τον Ηρόδοτο - ερχόταν από την Αραβία στην Ηλιούπολη της Αιγύπτου, μεταφέροντας το νεκρό πατέρα του, τον οποίο τύλιγε σε σχήμα αβγού μέσα σε σμύρνα και τον έθαβε στο ιερό του Ήλιου. Κατά τον Πλίνιο ένας μόνο φοίνικας υπάρχει σ' ολόκληρο τον κόσμο. Όταν γερνά, κατασκευάζει φωλιά με κλαδιά αρωματικών φυτών, τη γεμίζει με αρώματα και πεθαίνει καιγόμενος μέσα σ' αυτή. Από τη στάχτη του γεννιέται ένα σκουλήκι, που μεταμορφώνεται σε φοίνικα και μεταφέρει τα λείψανα της προηγούμενης υπάρξεώς του μαζί και της φωλιάς του στην πόλη του Ήλιου για ταφή. Ο χριστιανισμός χρησιμοποίησε το φοίνικα ως σύμβολο της αθανασίας της ψυχής, η Φιλική Εταιρεία ως σύμβολο του Ελληνικού κράτους που ξαναγεννιέται από τη στάχτη του, ο Αχ. Υψηλάντης στη σημαία του Ιερού Λόγου και ο Καποδίστριας τον καθιέρωσε επίσημο έμβλημα του κράτους και το απεικόνισε πάνω στα νομίσματα και τις σφραγίδες.

¹⁵ Ν. Βασιλόπουλος, «Η ιστορία της δραχμής», Αθήνα, *Ελληνικό Νόμισμα*, χ.χ. [1983], σ. 11-12. Για τις διάφορες ερμηνείες σχετικά με τη χρήση του φοίνικα, βλ. Λ. Δρούλια, «Τα σύμβολα του νέου ελληνικού κράτους», *Τα Ιστορικά*, 23 (1995/2), σ. 346-349.

ο Κοντόσταυλος πρότεινε την απεικόνιση του φοίνικα και στα χάλκινα νομίσματα μικρής αξίας. Η πρότασή του έγινε δεκτή από το Πανελλήνιο, με αποτέλεσμα την ομοιομορφία της καποδιστριακής νομισματικής σειράς. Έτσι, η παράσταση του φοίνικα στο πρώτο νεοελληνικό νόμισμα συνδέεται, έστω και έμμεσα, με την απεικόνιση του ίδιου συμβόλου στην «της ελευθερίας σημαίαν».¹⁶

Η χρήση της απεικόνισης του φοίνικα στο πρώτο νεοελληνικό νόμισμα δεν απηχεί τόσο τις κατά μίμηση τεκτονικές πρακτικές της Φιλικής Εταιρείας, όσο ένα ευρύτερο πολυσυλλεκτικό όραμα για την ελληνικότητα, ιδεώδες που συμπλέει με τον οικουμενικό κόσμο του τεκτονισμού, αλλά και με τις φιλελεύθερες αρχές. Όπως σε αυτό το πνεύμα σημειώνει ο Κ. Θ. Δημαράς: «...δεν είναι άτοπο να συσχετισθούν με τις υπερεθνικές ροπές του τεκτονισμού κάποιες ανάλογες διαθέσεις τις οποίες απαντούμε στα χρόνια του ελληνικού Διαφωτισμού, και μάλιστα σε σημαντικούς εκπροσώπους του...».¹⁷ Από την άλλη πλευρά, ο συμβολισμός της αναγεννώμενης από τις στάχτες της Ελλάδας ήταν κοινά αναγνωρίσιμος, ενώ το ίδιο σύμβολο χρησιμοποιήθηκε και στη σφραγίδα της επί της Οικονομίας Επιτροπής της καποδιστριακής φυσικά περιόδου. Πέρα από τους συμβολισμούς, η ίδια η χρήση της απεικόνισης του φοίνικα αποτελεί και τη σημειολογία μίας πολιτείας που τρέφεται από τους μύθους του παρελθόντος, της νεώτερης ή αρχαιότερης εθνικής μυθολογίας.

Εξάλλου, η εγχάραξη του συμβόλου του **σταυρού** στο πρώτο νεοελληνικό νόμισμα επιβεβαιώνει τη χριστιανική θρησκεία ως συστατικό στοιχείο του ελληνισμού, ενώ η απεικόνιση του **έτους κήρυξης της Επανάστασης** παραπέμπει στις επαναστατικές ρίζες της Ελληνικής Πολιτείας.

¹⁶ Διερευνώντας τη σχέση του πρώτου νεοελληνικού νομίσματος με το ιδεολογικό περιβάλλον της Φιλικής Εταιρείας, θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί η άρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια να δεχθεί την αρχηγία της. Διαδεδομένη είναι επίσης η άποψη ότι ο Καποδίστριας συνηγόρησε στη χρήση του συμβόλου λόγω του ελευθεροτεκτονισμού του, κρίνοντας ότι ο αναγεννώμενος φοίνικας - εμφανές συμβολικό δείγμα τεκτονισμού στην αστική Ευρώπη - θα ήταν χρήσιμο εργαλείο για την υποστήριξη της ελληνικής υπόθεσης. Όπως σημειώνει ο ιστορικός Κ. Σβολόπουλος, οι τέκτονες εμποτισμένοι από τις αρχές της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού, ήταν φιλελεύθεροι, ενώ αποστρέφονταν κάθε τυραννία, ή δεσποτισμό. Εξάλλου, κατά την αναλύομενη περίοδο οι τεκτονικές ιδέες για μία παγκόσμια αδελφότητα περνούσαν μέσα από την πρόσληψη της έννοιας του έθνους-κράτους. Έτσι, η συμμετοχή των τεκτόνων στους εθνικοαπελευθερωτικούς πολέμους ήταν συνήθης. Εξάλλου, ως τεκτονικό σύμβολο ο φοίνικας είχε χρησιμοποιηθεί ευρέως στον ελληνικό χώρο, ενώ φαίνεται ότι ο Διονύσιος Ρώμας ίδρυσε το 1815 τεκτονική στοά στη Ζάκυνθο με την ονομασία «Αναγεννώμενος Φοίνιξ». Επίσης, «Φοίνιξ», ήταν το όνομα τεκτονικής στοάς που έδρευε στην Κέρκυρα και που, όπως προκύπτει από το αρχαιακό υλικό, λειτουργούσε το 19^ο, αλλά και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Βλ. Μπρεγιάννη Αικατερίνη, *Νεοελληνικό Νόμισμα, Κράτος και Ιδεολογία στην Ελλάδα*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2011. Για την τεκτονική ιδιότητα του Καποδίστρια, βλ. Ι. Λουκάς, *Ιστορία της Ελληνικής Μασονίας και ελληνική ιστορία*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1995, σ. 25.

¹⁷ Δημαράς, Κ.Θ., *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1977, σ. 66.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το πρώτο ελληνικό νόμισμα συμπυκνώνει πολλαπλές σημάνσεις τη χρονική στιγμή που ο υπό διαμόρφωση νέος ελληνισμός αποκτά κρατική υπόσταση. Έτσι, η ανάλυση των συμβόλων παραπέμπει στην ιστορικότητα του περιεχομένου της ελληνικότητας.

Τέλος, ένα από τα πρώτα στοιχεία που θα παρατηρήσει ο μελετητής της νομισματοκοπίας του Ι. Καποδίστρια είναι το στεφάνι του οπισθοτύπου των χάλκινων νομισμάτων που το αποτελούν δύο κλαδιά από διαφορετικά δένδρα, **ελιά** και **δάφνη**. Σύμφωνα με τον συλλέκτη Ζ. Ωραιόπουλο, η σύνδεση της ειρεσιώνης (=κλαδί ελιάς) με την κορυθάλη (=κλαδί δάφνης) ανάγεται σε παραστάσεις της αρχαιότητας οι οποίες επαναλαμβάνονται συχνότατα σε ευρωπαϊκά νομίσματα και κυρίως της Σικελίας, αλλά και της Γαλλίας.¹⁸

---

¹⁸ «Η καμπή της κορυφής του κλαδιού της δάφνης έχει αντιγραφεί μάλλον από το ιταλικό πρότυπο, το τέλος των ταινιών του δεσμού είναι σχεδόν όμοιο και στα δύο νομίσματα και υπάρχουν και μια σειρά από άλλες ομοιότητες που ο προσεκτικός μελετητής της τεχνοτροπίας και της χαρακτηριστικής των νομισμάτων θα ανακαλύψει.» Ζ. Ωραιόπουλος στο: «Ο Φοίνικας σαν παράσταση στα νομίσματα του Καποδίστρια», χ.χ. <http://www.nomisma.gr/ViewArticle.aspx?ArticleId=6137&PageNo=2> (Ιστοσελίδα της Πανελληνιας Νομισματικής Ένωσης)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η σύντομη ιστορία του πρώτου νεοελληνικού νομίσματος αποδεικνύει δύο βασικά στοιχεία:

α) την ταύτιση του εθνικού νομίσματος με την Ελληνική Πολιτεία και την σχέση νομίσματος - κρατικής ιδεολογίας

β) σε επίπεδο συμβόλων, την σύνδεση του νομίσματος (και άρα και της Ελληνικής Πολιτείας) με ιδεολογικά στοιχεία τόσο του αρχαιοελληνικού παρελθόντος, όσο και του ευρωπαϊκού διαφωτισμού.

Η πολιτική φυσιογνωμία του Ι. Καποδίστρια κυριαρχεί απόλυτα την περίοδο αυτή στην ελληνική διπλωματία, στην εσωτερική πολιτική και στην οργάνωση του κράτους. Είναι ο άνθρωπος που θέτει τις βάσεις του σύγχρονου ελληνικού κράτους, θεσπίζοντας θεσμούς και ορίζοντας προτεραιότητες. Βασική του προτεραιότητα, το εθνικό νόμισμα: *«Μόλις ανελάβομεν τας κυβερνητικές ηνίας, και ησθάνθημεν την ανάγκην εθνικού νομίσματος. Την ανάγκην ταύτην υπαγορεύουσιν η τιμή του Έθνους, το συμφέρον του Εθνικού Ταμείου και η ευκολία των συναλλαγμάτων... Ουδέ διαφεύγει την γνώσιν σας ότι εν από τα συστατικά χαρακτηριστικά των εθνών είναι και το νομισματοκοπέιον»*, γράφει ο ίδιος στην Δ' Εθνοσυνέλευση. Οι επιλογές του ταυτίζονται με τα οράματά του για μια ανεξάρτητη και αναγεννημένη Ελλάδα. Το όραμα αποτυπώνεται πλήρως πάνω στο πρώτο ελληνικό νόμισμα, με την μορφή του φοίνικα, την αναφορά στο έτος της ελληνικής εθνικοαπελευθερωτικής επανάστασης, τον σταυρό, την ελιά και την δάφνη, όλα δηλωτικά της «Ελληνικής Πολιτείας».

Η σύνδεση του ονόματος του κυβερνήτη με το πρώτο νεοελληνικό νόμισμα απέβη μοιραία για το ίδιο το νόμισμα: η δολοφονία του Καποδίστρια επιφέρει και την κατάργηση του «Φοίνικα». Τα ελάχιστα σωζόμενα νομίσματα, σε μουσειακές ή ιδιωτικές συλλογές, είναι πολύτιμα γιατί μαρτυρούν μια βραχύβια, αλλά λαμπρή στιγμή του ελληνικού έθνους: την στιγμή της ελπίδας για μια εθνικά υπερήφανη Ελλάδα που εργάζεται με επιμονή και εντιμότητα για την αναγέννησή της.

ΠΗΓΕΣ

1. *Αρχαία Εθνικής Παλιγγενεσίας, 1821-1832, Αι Εθνικαί Συνελεύσεις, τ. Α' εν Επιδαύρω, Β' Εν Αστρει, Γ' Εν Επιδαύρω, εν Ερμιόνη και Τροιζήνι κατ' επανάληψιν. Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος, Τμήμα Δ' «περί καθηκόντων του Βουλευτικού Σώματος», Αθήναι, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, 1971.*
2. *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Αριθ. 66, Έτους Δ., 28 Σεπτεμβρίου 1829 και Αριθ. 38, Εους Ε', 17 Μαΐου 1830.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Chase, Peter, *The Coins of Kapodistrias (1828-1831)*, Bibliotheca of the Hellenic Numismatic Society, Athens 2007.
2. Δημακόπουλος Γ.Δ., «Το Εθνικόν Νομισματοκοπείον της Ελλάδος», άρθρο στα *Πελοποννησιακά*, τόμος 1971.
3. Κατσουρός Φλώρος, *Τα νομίσματα του Ι. Α. Καποδίστρια*, Αθήνα 1979.
4. Κοκκινάκης, Ι., *Νόμισμα και πολιτική στην Ελλάδα (18300-1910)*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999.
5. Μπρεγιάννη Αικατερίνη, *Νεοελληνικό Νόμισμα, Κράτος και Ιδεολογία στην Ελλάδα*, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2011
6. Νικολετόπουλος Δημήτριος, «Ιστορία των ελληνικών χαρτονομισμάτων», και Λιναρδάκης Αντώνιος, «Πρώτες Τράπεζες και Χαρτονομίσματα», στο *Επτά Ημέρες Καθημερινή (ένθετο)*, 4 Φεβρουαρίου 1996, σελ. 2-11.
7. Νικολετόπουλος Δημήτριος, *Περί του νομίσματος εν Ελλάδι από της Αλώσεως μέχρι της αφίξεως του Όθωνος*, Αθήναι, 1974.
8. Τζαμάλης Αναστάσιος, *Τα νομίσματα της Νεώτερης Ελλάδας (1828-1979)*, εκδ. Νούμμο, Αθήνα 1980.
9. Πέννας Χαράλαμπος (συντονισμός έργου), *Η παραγωγή του νομίσματος: από τις αιγινίτικες χελώνες στους φοίνικες του Καποδίστρια*, Υπουργείο Πολιτισμού, 2^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Αθήνα 2001.
10. Ωραιόπουλος Ζαχαρίας, « Ο Φοίνικας σαν παράσταση στα νομίσματα του Καποδίστρια», (ιστότοπος της Πανελληνίας Νομισματικής Ένωσης) χ.χ.: <http://www.nomisma.gr/ViewArticle.aspx?ArticleId=6137&PageNo=2>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1^ο : Χρονολόγιο Γεγονότων

1. **9 Μαΐου 1829:** Δοκιμή για παραγωγή νομισμάτων
2. **12 Μαΐου 1829:** Κοπή νομισμάτων (Κοντόσταυλος)
3. **Απρίλιος 1829:** Ο Κοντόσταυλος προσλαμβάνει τον Χατζηγηργόρη Πυροβολιστή για τη χάραξη των μητρών
4. **27 Ιουνίου 1829:** Κόβεται πρώτο χάλκινο νόμισμα Σύγχρονης Ελλάδας - Παρουσιάζονται πρώτα 5 δείγματα 1,5 και 10 λεπτών
5. **4 Ιουλίου 1829:** Εγκρίνονται τα νομίσματα και ξεκινούν οι εργασίες
6. **30 Ιουλίου 1829:** Ο Κοντόσταυλος παρουσιάζει τα νομίσματα στην Εθνική Συνέλευση
7. **31 Αυγούστου 1829:** Οι Α. Κοντόσταυλος , Γ. Σταύρου και Α. Παπαδόπουλος γίνονται νέα μέλη της νεοσύστατης Επιτροπής της Οικονομίας -Το Νομισματοκοπείο τίθεται υπό την επίβλεψη όλης της Επιτροπής
8. **1 Οκτωβρίου 1829:** Τίθενται σε κυκλοφορία τα νομίσματα και γίνεται απολογισμός των δραστηριοτήτων του Νομισματικού
9. **5 Φεβρουαρίου 1830:** Ο Πυροβολισμός καταθέτει αναφορά στην Επιτροπή της Οικονομίας καταγγελία γιατί υπάρχει ανικανότητα και κατάχρηση - Νέα μέλη Επιτροπής: Α.. Κοντόσταυλος, Δ. Βούλγαρης, Α.. Γιαννίτσης- Ο Κοντόσταυλος διατάσσει να αλλαχθεί η χρονολογία στα νομίσματα (1828-1830)- Ο Κοντόσταυλος παραιτείται
10. **11 Απριλίου 1830:** Ο Βούλγαρης αντικαθιστάται από τον Α. Λουκόπουλο
11. **7 Μαΐου 1830:** Ο Λουκόπουλος αντικαθιστά τον Κοντόσταυλο
12. **19 Μαΐου 1830:** Ο Λουκόπουλος διατάζει τον Πυροβολιστή να σταματήσει τις εργασίες χάραξης των μητρών
13. **11 Ιουνίου 1830:** Γίνεται απολογισμός
14. **19 Ιουνίου 1830:** Ο Πυροβολιστής αντικαθίσταται από τον Παπακωσταντόπουλο
15. **Υπόλοιπο 1830:** Κόπτονται νομίσματα με αυτή τη χρονολογία
16. **Τέλη 1830-Αρχές 1831:** Η χρονολογία που αναγραφόταν ήταν 1831

17. **Αύγουστος 1831:** Κόβονται νομίσματα αξίας 20 λεπτών μετά από έγκριση του Καποδίστρια
18. **9 Οκτωβρίου 1831:** Δολοφονείται ο Καποδίστριας
19. **Απρίλιος 1832:** Αναλαμβάνει την εξουσία ο Γ. Κουντουριώτης και Ι. Κωλέττης
20. **6 Μαΐου 1832:** Ο Λουκόπουλος αντικαθίσταται από τον Ν. Λεβίδη
21. **6 Ιουνίου 1832:** Ο Λεβίδης διορίζει χαράκτη τον Δ. Κόντο
22. **22 Σεπτεμβρίου 1832:** Διακόπτονται οι εργασίες του Νομισματικού
23. **12 Οκτωβρίου 1832:** Επαναλειτουργεί το Νομισματικό
24. **1 Φεβρουαρίου 1833:** Φτάνει διάταγμα στο Λεβίδη για το κλείσιμο του Νομισματοκοπείου -Απολύει τους εργαζόμενους
25. **13 Οκτωβρίου 1833:** Παρατάθηκε η προθεσμία ανταλλαγής των χαλκών νομισμάτων
26. **1885:** Ο Σ .Λάμπρος επισκέφθηκε το χώρο του Νομισματοκοπείου στην Αίγινα και κομμάτια των μηχανημάτων στάλθηκαν στο Εθνικό και Ιστορικό Μουσείο.

Παράρτημα 2^ο : Χρονολόγιο Ψηφισμάτων

- 2/2/1828 : Ζ΄ ψήφισμα Ι. Καποδίστρια, σύσταση Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας
- 5/2/1828 : Διορίζονται μέλη της επί της διευθύνσεως του Ταμείου Επιτροπής ο Αλ. Κοντόσταυλος και Γ. Σταύρος μετά από διαταγή του Καποδίστρια
- 7/2/1828 : Διορίζεται ταμίας της Ελλάδος, από την επί της διευθύνσεως του Ταμείου επιτροπής ο Ι. Δόμπολης.
- 8/2/1828 : Με διάταγμα του Καποδίστρια προσδιορίζονται οι ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων που κυκλοφορούν προς το γρόσι
- 18/2/1828 : Δημοπρατούνται όλες οι πρόσοδοι της επικρατείας
- 4/3/1829 : Με το ΚΔ΄(24) ψήφισμα ορίζεται η κυκλοφορία γραμματίων ύψους ενός μιλουνιού οχτακοσίων χιλιάδων γροσίων για την αντιμετώπιση επειγουσών αναγκών
- 1829 : Ανάθεση από τον Καποδίστρια στο Πανελλήνιο της μελέτης κοπής εθνικού νομίσματος
- 14/4/1829 : Σύνταξη σχεδίου ψηφίσματος με το οποίο καθιερώνεται ο φοίνικας ως εθνική νομισματική μονάδα, το οποίο παρουσιάζεται για έγκριση στην Δ΄ Εθνοσυνέλευση του Άργους
- 29/7/1829 : Ψήφισμα Ε΄ της Δ΄ εν Άργει Εθνικής των Ελλήνων Συνελεύσεως : εξουσιοδοτείται να συνεχίσει η κυβέρνηση τη μελέτη για την αποζημίωση ορισμένων αγωνιστών του 1821
- 30/7/1829 : Κυκλοφορούν τα πρώτα νομίσματα σε φοίνικες
- 25/1/1830 : Β΄ Ψήφισμα του Καποδίστρια: ορίζονται οι ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων που κυκλοφορούν προς τους φοίνικες. Ε΄ Ψήφισμα: κυκλοφόρησαν γραμμάτια της Ελληνικής Πολιτείας
- 17/1/1831: ΚΖ΄(27) ψήφισμα: δρομολογεί την έκδοση χαρτονομισμάτων των 5, 10, 50 και 100 φοινίκων (1^η απόπειρα κυκλοφορίας χαρτονομίσματος στο νεότερο Ελληνικό κράτος). Άρθρο 3: όλες οι συναλλαγές με το κράτος πρέπει να γίνονται κατά 1/3 σε χαρτονόμισμα.
- 11/1/1832: Δ΄ Ψήφισμα: μειώνεται το συνολικό ύψος των προς έκδοση χαρτονομισμάτων σε 1.000.000 φοίνικες
- 27/1/1832: Ζ΄ Ψήφισμα Εθνικής Συνέλευσης: μειώνεται η κυκλοφορία των χαρτονομισμάτων σε φοίνικες στις 500.000 και καταργείται η κυκλοφορία τους. Οι φοίνικες τίθενται εκτός συναλλαγής μεταξύ των πολιτών
- 25/4/1832: Οι φοίνικες παύουν να γίνονται δεκτοί στις συναλλαγές με το κράτος εκτός ορισμένων περιπτώσεων. (άρση της κυκλοφορίας τους)
- 27/9/1833: Οι φοίνικες είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν στην εκκαθάριση συνολικών οφειλών προς το κράτος.

Παράρτημα 3^ο: Σχέδιον ψηφίσματος της Ελληνικής Πολιτείας (=Δ' Εθνοσυνέλευση)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αισθανόμενος την ανάγκην του να έμβη εις κυκλοφορίαν εμπορικών εθνικών νόμισμα. Γνωρίζων ότι η κυκλοφορία άλλων νομισμάτων και μάλιστα εκείνων της Οθωμανικής Επικρατείας εντός της Ελληνικής και το Εθνικόν Ταμείον βλάπτει και τα μερικά των πολιτών συναλλάγματα (συναλλαγές). Πληροφορημένος ότι δια την έλλειψιν μικρών νομισμάτων απαντώνται μεγάλοι δυσκολία εις τας καθημερινάς των πολιτών χρείας (ανάγκες) και μάλιστα των ενδεών

Ψηφίζει

1. Τα εθνικά νομίσματα είναι:

α) Ο Φοίνιξ, το ήμισυ αυτού, η Αιγίς και το ήμισυ αυτής (αργυρά)

β) Η Αθηνά και το ήμισυ αυτής (χρυσά).

γ) Το Λεπτόν, το Δεύτερον και το Πεντάριον (χάλκινα).

2. Ο Φοίνιξ, όστις λογίζεται ως βάσις των εθνικών νομισμάτων, είναι ίσος κατά το βάρος με εκατό σπυρία (κόκκους), εκ των οποίων το 1/10 είναι εκ χαλκού και κατά μεν το εν πρόσωπον (όψη) φέρει τον μυθολογικόν φοίνικα, έχοντα επί κεφαλής το σημείον του Σταυρού, επί της δεξιάς πλευράς του οποίου φαίνονται ηλιακαί τίνες ακτίνες, έχει και την επιγραφήν «Ελληνική Πολιτεία» κατά δε τα άλλο πρόσωπον φέρει την τιμήν του, δηλαδή εις Φοίνιξ εν μέσω δύο κλάδων ελαίας και δάφνης με περιγραφήν «Κυβερνήτης Ι. Α. Καποδίστριας» και εις το κάτω μέρος, το έτος.

3. Το ήμισυ του Φοίνικος κατά μεν το εν πρόσωπον έχει τα αυτά με το Φοίνικα, κατά δε το έτερον έχει την τιμήν ούτως: 30 Λεπτά, τα δε λοιπά ομοίως.

4. Η Αιγίς είναι ίση με πέντε Φοίνικας και φέρει επί μεν του ενός προσώπου την γλαυκά με την αιγίδα, επί δε του ετέρου την τιμήν :5 Φοίνικες, αι δε επιγραφαί και τα λοιπά είναι ως και εις τον Φοίνικα.

5. Το ήμισυ της Αιγίδος έχει τας αυτάς με την Αιγίδα εικόνας, εκτός ότι εις τον τόπον της τιμής έχει «ημίσεια Αιγίς».

6. Η Αθηνά, έχει τιμήν είκοσι Φοινίκων και φέρει επί μεν του ενός προσώπου την εικόνα της Αθηνάς (της θεάς), επί δε του ετέρου την τιμήν 20 Φοίνικες, τας δε περιγραφάς και το έτος έχει ως ο Φοίνιξ.

7. Το ήμισυ της Αθηνάς έχει τα αυτά με την Αθηνάν, έκτος ότι εις τον τόπον της τιμής έχει 10 Φοίνικας.

8. Εξήκοντα Λεπτά αναλογούν με ένα Φοίνικα και το Ελληνικόν Λεπτόν είναι ίσον κατά το βάρος με εξήκοντα σπυρία, φέρει δε το νόμισμα τούτο επί μεν του ενός προσώπου την εικόνα του φοίνικος, επί δε του ετέρου την τιμήν 1 Λεπτού. Αι δε περιγραφαί και το έτος έχουσιν ως εκείνα του Φοίνικος.

9. Το Δεύτερον, το οποίον είναι το ήμισυ του Λεπτού, φέρει τας αυτάς εικόνας και περιγραφάς, τας οποίας φέρει και το Λεπτόν.

10. Το Πεντάριον, το οποίον είναι το πενταπλάσιον του Λεπτού, είναι ως και το Λεπτόν, με την διαφοράν ότι εις την τιμήν τίθενται τα εξής: 1 Πεντάριον.

11. Όλα τα εμπορικά βιβλία βαστώνται και αι ληψοδοσίαί γίνονται κατά το εθνικόν νόμισμα, όταν τούτο έμβη εις κυκλοφορίαν.

Παράρτημα 4^ο: Επιστολή του Προεδρείου της Δ' Εθνοσυνελεύσεως («Πανελλήνιον») προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια σχετικά με την κοπή των πρώτων νομισμάτων

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ Δ' ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

Προς την Α.Ε. τον Σόν Κυβερνήτην της Ελλάδος

Εις την σημερινήν συνεδρίασιν μετά την ανάγνωσιν του υπ' αριθμόν 13569 εγγράφου της Κυβερνήσεως και του επισυναπτομένου σχεδίου του ψηφίσματος περί Εθνικού νομίσματος, το οποίο καθυπέβαλεν εις την Κυβέρνησιν το Πανελλήνιον, ο Γραμματεὺς της Επικράτειας διένειμεν εις ένα ἕκαστον των Πληρεξούσιων εκ μέρους της Κυβερνήσεως τα τυπωθέντα νόμισματα του Φοίνικος και των Υποδιαιρουμένων Λεπτῶν.

Τους συμβολικούς τύπους του νομίσματος ἀφ' ἐνός μέρους και τας οριστικὰς υποδιαιρέσεις ομοῦ με την επιγραφὴν «Ἑλληνικὴ πολιτεία» παραδέχθηκε ασμένως ἡ Συνέλευσις καθ' ὅσον ἀφ' ἑτέρου μέρους φέρει τὸ ὄνομα «Ι. Α. Καποδίστριας».

Εξοχώτατε! Ἡ πρώτη θέα εθνικού νομίσματος ἐκίνησε συγχρόνως εις ὅλους τοὺς αντιπροσώπους την ἀγαλίασιν την ὁποία ἔπρεπε να κινήσει τὸ μέγιστον και λαμπρότερον δείγμα της πολιτικῆς και κοινωνικῆς του ἔθνους ἐπανορθώσεως και την ευγνωμοσύνην προς την Υ. Εξοχώτητα ἡ πρόνοια της ὁποίας ἐχορήγησε μετὰ των ἄλλων καλῶν και τὸ οὐσιῶδες τούτο και ωφέλιμον κατὰ πολλοὺς τρόπους εις ἐνδεεῖς λαούς.

Ἡ Συνέλευσις ἐξέφρασε ομοθυμῶς τὰ αἰσθήματα ταῦτα και ἀνέπεμψεν την ομόφωνον εὐχήν: Ζήτω ἡ Ελλάς. Ζήτω ὁ Κυβερνήτης.

Ἐν Ἀργεὶ τῆ 30 Ἰουλίου 1829

Ὁ Πρόεδρος

ΓΕΩΡΓ. ΣΙΣΙΝΗΣ

Οἱ Γραμματεῖς

ΙΑΚ. ΡΙΖΟΣ

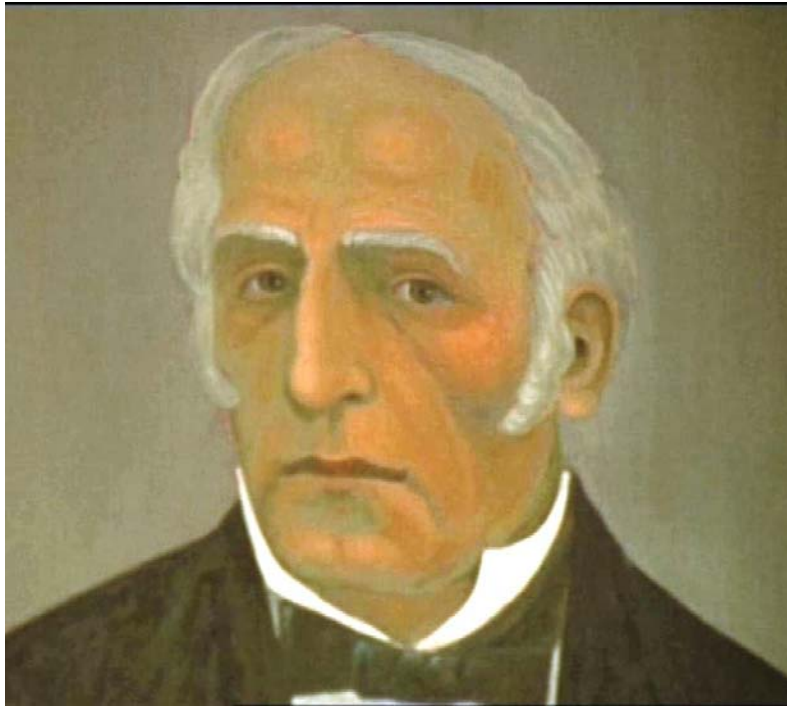
Ν. ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΣ

Παράρτημα 5^ο: Βιογραφικά

Ιωάννης Καποδίστριας

Ο Κόμης **Ιωάννης Καποδίστριας** (Κέρκυρα 1776 - Ναύπλιο 1831) ήταν Έλληνας διπλωμάτης και πολιτικός. Διετέλεσε πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας κατά τη μεταβατική περίοδο και ενώ τελούσε υπό την προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων και νωρίτερα υπουργός εξωτερικών της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια με πολιτική παράδοση γι' αυτό και αναμείχθηκε με την πολιτική ήδη από το 1803, οπότε και διορίστηκε γραμματέας της επικράτειας της Ιονίου Πολιτείας. Με την κατάληψη των Επτανήσων από τους Γάλλους αποσύρθηκε και εντάχθηκε στη ρωσική διπλωματική υπηρεσία. Εκεί ανέλαβε σημαντικές θέσεις καταφέροντας να αναδειχθεί σε υπουργό εξωτερικών της Ρωσικής Αυτοκρατορίας από το 1815 έως το 1822, οπότε και υποχρεώθηκε σε παραίτηση λόγω της επανάστασης του 1821. Στις 14 Απριλίου 1827 η Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας τον επέλεξε πρώτο κυβερνήτη της Ελλάδας, θέση από την οποία ήρθε σε τριβή με τους τοπικούς αξιωματούχους με αποτέλεσμα την δολοφονία του στις 9 Οκτωβρίου 1831 στο Ναύπλιο από τον αδελφό και τον υιό του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, σε αντίποινα της φυλάκισης του τελευταίου. Ως κυβερνήτης της Ελλάδας προώθησε σημαντικές μεταρρυθμίσεις για την ανόρθωση της κρατικής μηχανής, καθώς και για την θέσπιση του νομικού πλαισίου της πολιτείας, απαραίτητου για την εγκαθίδρυση της τάξης. Επίσης, αναδιοργάνωσε τις ένοπλες δυνάμεις υπό ενιαία διοίκηση, οργάνωσε την εκπαίδευση, ίδρυσε εθνικό νομισματοκοπείο και εξασφάλισε σε διπλωματικό επίπεδο την ολοκλήρωση της επανάστασης και την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους με διεύρυνση των συνόρων στην γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού. Υπήρξε για πολλά χρόνια αμφιλεγόμενος ως πολιτική προσωπικότητα, αλλά οι νεότερες ιστορικές έρευνες και δημοσιεύσεις αποκατέστησαν την μνήμη του και αναγνώρισαν την ανιδιοτελή προσφορά του στην Ελλάδα.

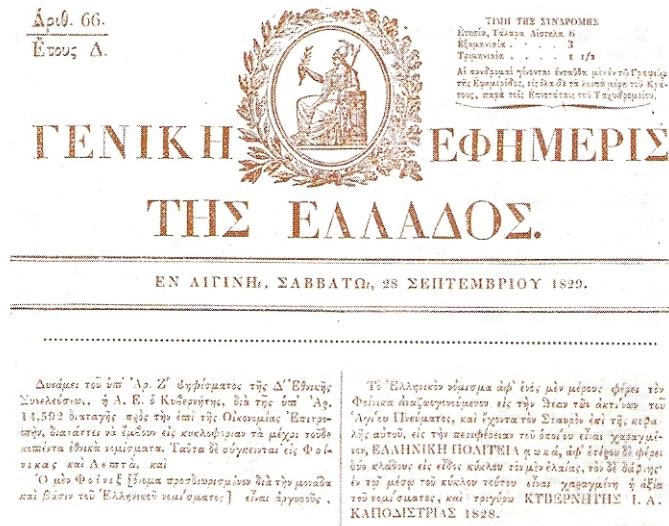
Αλέξανδρος Κοντόσταυλος

Ο Αλέξανδρος Κοντόσταυλος (1789-1865) ήταν Έλληνας τραπεζίτης και πολιτικός.

Γεννήθηκε στη Χίο και καταγόταν από αρχοντική οικογένεια με ρίζες στο Βυζάντιο. Στάλθηκε για σπουδές στη Μπολόνια και τη Βιέννη και ασχολήθηκε με το εμπόριο. Δραστηριοποιήθηκε ενεργά στον χώρο της ναυτιλίας, ανοίγοντας τον πρώτο ελληνικό εμπορικό οίκο στο Λονδίνο το 1817. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία στην Τεργέστη και βοήθησε την επανάσταση μεταφέροντας τρόφιμα και πολεμοφόδια με τα πλοία του. Το 1823 ήλθε ο ίδιος στην Ελλάδα ως εκπρόσωπος του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου. Επιστρέφοντας μετά από μια διετία στην Αυστρία, συνελήφθη από τις αυστριακές αρχές ως ύποπτος και εκτοπίστηκε όπου και κατέφυγε στην Αγγλία. Από εκεί το 1826, στάλθηκε από την προσωρινή κυβέρνηση της Ελλάδας στην Αμερική για να επιβλέψει τη ναυπήγηση δύο ατμοκίνητων φρεγατών. Τελικά ναυπηγήθηκε μόνο η φρεγάτα Ελλάς, γι' αυτό και κατηγορήθηκε ότι καταχράστηκε δημόσιο χρήμα. Το 1828, διορίστηκε από τον Καποδίστρια μέλος της οικονομικής επιτροπής και στάλθηκε στη Μάλτα, απ' όπου και αγόρασε από τους Ιππότες της Μάλτας τα μηχανήματα του πρώτου νομισματοκοπείου, με τα οποία κόπηκαν στην Αίγινα τα πρώτα ελληνικά νομίσματα του Φοίνικα, στο Εθνικό Νομισματοκοπείο. Επί Όθωνα, και συγκεκριμένα την εποχή της αντιβασιλείας, συκοφαντήθηκε από τους εχθρούς του για διαφθορά τόσο κατά τη ναυπήγηση των πλοίων όσο και κατά την αγορά του νομισματοκοπείου. Εκ της συκοφαντίας εκείνης καταδικάστηκε τελικά να επιστρέψει 174.000 δραχμές. Η καταδίκη αυτή τον εξανάγκασε να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη. Μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843 επέστρεψε στην Ελλάδα όπου μετά την επανάληψη της δίκης αποκαταστάθηκε πλήρως. Δικαιωθείς πλέον άρχισε να πολιτεύεται στην Κάρυστο, όπου και εκλέχθηκε βουλευτής κατ' επανάληψη. Το 1855, για να αποκαταστήσει ευρύτερα τη φήμη του, δημοσίευσε το κείμενο «Περί των εν Αμερική ναυπηγηθεισών και του εν Αιγίνι νομισματοκοπείου». Επί κυβέρνησης Δημητρίου Βούλγαρη ανέλαβε το υπουργείο Οικονομικών από τις 5 Οκτωβρίου του 1855 μέχρι τις 2 Ιουλίου του 1856, και από τον Δεκέμβριο του 1856 μέχρι τον Ιούλιο του 1857, διετέλεσε πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων. Το σπίτι του βρισκόταν στο μέρος που είναι σήμερα η Παλαιά Βουλή. Το 1834 φιλοξένησε προσωρινά τον Όθωνα. Μετά την άφιξη της Αμαλίας, το βασιλικό ζεύγος εγκαταστάθηκε στην οικία του (επίσης Χιώτη τραπεζίτη) Σταμάτιου Δεκόζη Βούρου, στην πλατεία Κλαυθμώνος, ώσπου να οικοδομηθούν τα οριστικά ανάκτορα (η σημερινή Βουλή). Η ολοκλήρωση των τελευταίων συνέπεσε με την Επανάσταση του 1843 και η Συντακτική Συνέλευση του 1844 συνήλθε στην οικία Κοντόσταυλου, στην οποία κατόπιν συνεδρίαζαν επί μια δεκαετία η Βουλή και η Γερουσία, μέχρι την πυρκαγιά του 1854 που κατέστρεψε τελείως το κτίριο. Γιος του ήταν ο Αλέξανδρος Α. Κοντόσταυλος, διπλωμάτης και πολιτικός, εγγονή του η Αγγελική Κοντοσταύλου, Μεγάλη Κυρία της Βασιλικής Αυλής και διαδέχθηκε τον πατέρα της, η Ελένη Κοντοσταύλου-Νικολοπούλου. Απεβίωσε στην Αθήνα το 1865.

Παράρτημα 6^ο : Εικόνες

1. Απόσπασμα από την Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος με το διάταγμα της κυκλοφορίας των πρώτων μεταλλικών νομισμάτων, 28 Σεπτεμβρίου 1829.

2. Αργυρός φοίνικας Καποδίστρια.

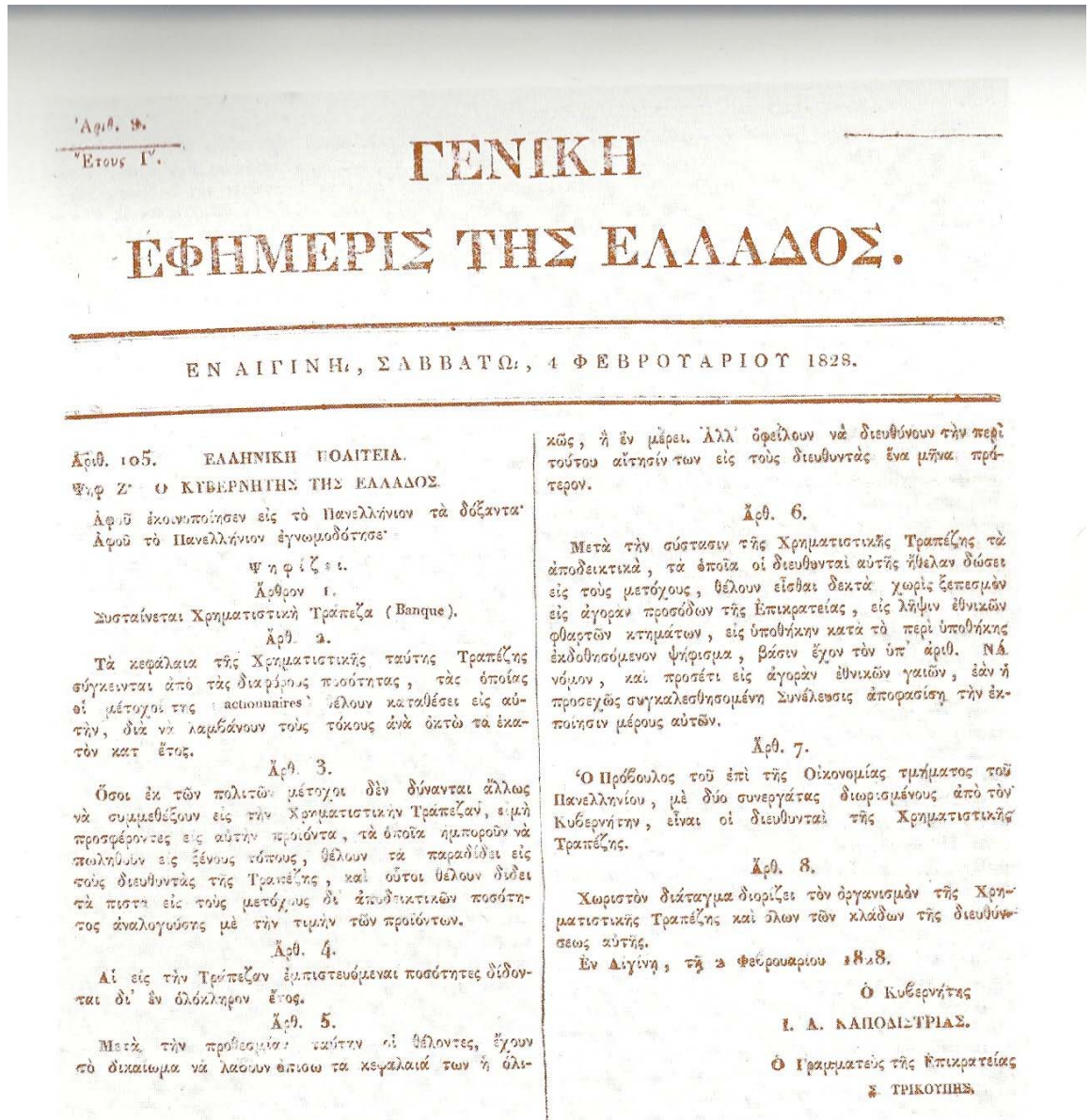
3. Ο Καποδίστριας για την αντιμετώπιση των εκτάκτων αναγκών του Κράτους αποφάσισε την εκτύπωση χαρτονομισμάτων των 5, 10, 50 και 100 φoinίκων, συνολικής αξίας 3.000.000 φoinίκων. Η εκτύπωση ανατέθηκε στην «επί της Εθνική Χρηματιστικής Τράπεζης Επιτροπή», το δε ψήφισμα προέβλεπε ότι οι συναλλαγές θα διεκπεραιώνονταν κατά το 1/3 με χαρτονομίσματα και κατά τα 2/3, με μεταλλικά νομίσματα. Το ψήφισμα επικυρώθηκε από την Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων στον Ναύπλιο αλλά μόνο για το ποσό των 1.000.000 φoinίκων διότι «η τιμή των χαρτονομισμάτων τούτων δεν επέτυχε την κοινή υπόληψιν...».

Χαρτονόμισμα 50 φoinίκων, χρονολογία έκδοσης: 1.7.1831. Τα χαρτονομίσματα σύμφωνα με τα σχετικά διατάγματα τυπώνονταν μόνο από τη μία πλευρά, των 5 και 10 φoinίκων σε χρώμα κόκκινο και των 50 και 100 σε χρώμα μπλε. Δυο μέλη της Επιτροπής υπέγραφαν, σφράγιζαν κι αριθμούσαν τα χαρτονομίσματα. Στο πίσω μέρος των χαρτονομισμάτων ο Κυβερνητικός Ελεγκτής έγραφε λοξά την αξία κάθε χαρτονομίσματος, τοποθετούσε νέο αριθμό και υπέγραφε με τη σειρά του.

Χαρτονομίσματα φoinίκων

4. Γενική Εφημερίς της Ελλάδος με το ψήφισμα 105/Ζ' (4 Φεβρουαρίου 1828) για τη σύσταση Χρηματιστικής Τράπεζας (Banque).

ική Εφημερίς της Ελλάδος με το ψήφισμα 105/ Ζ' (2 Φεβρουαρίου 1828) για τη σύσταση Χρηματιστικής ζας (Banque).

5. Κανονισμός του Εθνικού Νομισματοκοπείου στην Αίγινα από τη Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος. Στις 7 Μαΐου 1830 διορίστηκε Έφορος του Νομισματοκοπείου ο Αλέξιος Θεοφίλου Λουκόπουλος. Η διοργάνωση του Εθνικού Νομισματοκοπείου σε νέες βάσεις έγινε με εισηγήσεις της Επιτροπής της Οικονομίας. Η παράδοση του Νομισματοκοπείου από τον προηγούμενο Έφορο Α. Κοντόσταυλο πραγματοποιήθηκε λίγες μέρες αργότερα, στις 19 και 20 Μαΐου. Η κατάσταση και ο εξοπλισμός του παλαιού νομισματοκοπείου αναφέρονται με κάθε λεπτομέρεια στο σχετικό πρωτόκολλο παράδοσης-παραλαβής. Ο βασικός εξοπλισμός του νομισματοκοπείου αποτελείτο από τέσσερα πιεστήρια ένα ορειχάλκινο για την κοπή δεκάλεπτων και τρία σιδερένια για την κοπή φοινίκων, πεντάλεπτων και μονόλεπτων. Αναφέρονται επίσης σιδερένιοι και ορειχάλκινοι κοπτήρες νομισμάτων και κύλινδροι για την επεξεργασία φύλλων μετάλλου.

Αριθ. 38.
Έτους Ε΄.

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΡΜΟΣΗΣ
 Ημερησίως 20
 Εξαμηνίως 18
 Τριμηνίως 9
 Διευθυντής: Γεώργιος Γεωργίου
 Διοικητής: Αλέξανδρος Κωνσταντίνου
 Τυπογράφος: Γεώργιος Γεωργίου

**ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
 ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.**

ΕΝ ΑΙΓΙΝΗ, ΣΑΒΒΑΤΩ, 17 ΜΑΪΟΥ 1830.

Αρ. 1281. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.
 ΟΚΤΩΒΗΡΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

Θέλωτες να κοινοποιήσωμεν τὸ κατάστημα τοῦ Νομισματοκοπείου, καὶ τὰ προσδιορισθέντα τὰ χρήσιμα καὶ τὰ καθήκοντα ὅλων τῶν εἰς αὐτὸ ἐπιστάτων·
 Καὶ ἐπιθυμούμετες νὰ περιφραξώμεν τὸ κατάστημα τοῦτο ἀπὸ πᾶσαν διεισόδῳ καὶ καταχρησθῆν ἐπιζήμιον εἰς τὴν ἐπιδησίαν του·

Διατάττομεν.

Α'. Τὸ κατάστημα τοῦ Νομισματοκοπείου ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα γενικὸν διευθυντὴν ὀνομαζόμενον Ἐφορον, ἑπτά ὑπαλλήλων δὲ διευθυντῶν, ἓνα ἐπιστάτην, ἓνα νομισματοκόπον, ἓνα χύτην, ἓνα γραμματεῖα καὶ ὀκτώ γραμματεῖα.

Β'. Ἔχει τοὺς ἀναγκαίους ἐργαταίους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Νομισματοκοπείου, τὴν ἀνάληψιν τῶν μετάλλων καὶ τὰς ἀναγκασίας εἰς τὴν νομισματοκοπείαν ἐργασίαν.

Γ'. Ὁ Ἐφορος, ἐπιστάτης, νομισματοκόπος, χύτης καὶ οἱ δύο γραμματεῖς διορίζονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν.

Δ'. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαίων ἐργατῶν θέλει προσδιορισθῆν ἀπὸ τὸν Ἐφορον ἐπὶ τῆς ἀναφερᾶς τοῦ ἐπιστάτου, τοῦ νομισματοκόπου καὶ τοῦ χύτην, καὶ εὐτε αὐθάδεται, εὐτε ἐλαττωθεὶς αὐθαίρετος παρ' οὐδεὸς τῶν ὑπαλλήλων διευθυντῶν κατάλογος διὰ τῶν δομητῶν αὐτῶν θέλει κρατεῖται εἰς τὸ κατάστημα, καὶ ὅμοιος κατάλογος ὑπογραμμισμένος ἀπὸ τὸν Ἐφορον θέλει σταλῆ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆν.

Ε'. Ὅσακις ὁ ἐπιστάτης, ἢ ὁ νομισματοκόπος, ἢ ὁ χύτης κρίνωσιν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῆ, ἢ ν' ἀποβληθῆ, ἢ ν' ἀλλάξη τινος ἐργάτου, ἀναφέρουσι τοῦτο αἰτιολογημένον εἰς τὸν Ἐφορον, καὶ εὐτος δίδει τὴν συγκατάθεσιν, ἢ τὸ ἔγκρισμα, ἀναφέρον τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆν, καὶ σημειῶσιν τὸ ὄνομα τῶν περὶ αὐτὸ ὁ λόγος ἐργάτου.

ΣΤ'. Ὁ μισθὸς τῶν ἐργαζομένων, προνομούμετος τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς, θέλει προσδιορισθῆν ἀπὸ τὸν Ἐφορον, ἀφοῦ συμβουλευθῆ τὸν ἐπιστάτην, νομισματοκόπον καὶ τὸν χύτην, ἀνάλογον τῆς ἀξίας

καὶ τῶν ἐργασιῶν ἑαστέων, καὶ ὅσο αὐθαίρετος εὐτε ἐλαττωθεὶς παρὰ διὰ τῆς ἀδείας τοῦ Ἐφρορος, καὶ ἀφοῦ εὐταὶ λαβῆ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς, ὁ δὲ μισθὸς τοῦ Ἐφρορος καὶ ὅλων τῶν ὑπαλλήλων διευθυντῶν θέλει προσδιορισθῆ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν.

Ζ'. Οἱ ὑπαλλήλοι διορίζονται, ὅσοις ἔχουσι νὰ προβάλλωσι τι εἴπε περὶ τῶν αὐτῶν, εἴτε περὶ τοῦ καταστήματος, ἀναφέρονται ἐγγράφως πρὸς τὸν Ἐφορον, ὅστις χρηστέος νὰ διευθύνῃ τὴν κρίσιν τῶν μετὰ τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆν.

Η'. Εἰς ἄνωθεν διορισμένους ἀπὸ τοῦ Ἐφρορος φυλάττει πόνηστε εἰς τὴν θύραν τοῦ καταστήματος, καὶ δὲν συγχωρεῖ τὴν εἰσόδον εἰς τὴν αἴαν τῆς ἀδείας τοῦ ἐπιστάτου ἀπαγορεύει δὲ τὴν ἐκείσιν ἐπιουδύσαστε πραγματικῶς τοῦ νομισματοκοπείου παρ' ἐπιουδύσαστε χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ ἐπιστάτου.

Θ'. Τρεῖς ἐκ τῶν ἐργατῶν οἱ ἀξιότεροι ἐμπειροσύνῃ καμῶνται πᾶσαν νύκτα ἐντὸς τοῦ καταστήματος, ὁ εἰς αὐτῶν διερίζεται ἀπὸ τὸν Ἐφορον, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην, καὶ ὁ τρίτος ἀπὸ τὸν νομισματοκόπον· εὐτος δὲ θέλων εἶσθαι ἐπιουδύσει δι' ὀνομαδύσαστε ἑλληφισθ, ἢ κλητῶν συμβάσασιν κατὰ τὴν νύκτα.

Ι'. Ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς ἐνεργεσία τὸ παρὶν διάταγμα, θέλει δώσει τὰς ἀναγκαίας ἐθελίας εἰς τὸν Ἐφορον, ἐπιστάτην, νομισματοκόπον καὶ γραμματεῖς, ἀφοῦ πρῶτον τὰς καθυποβάλλῃ εἰς τὴν Ἱερασίαν μας.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 2 Μαΐου 1830.

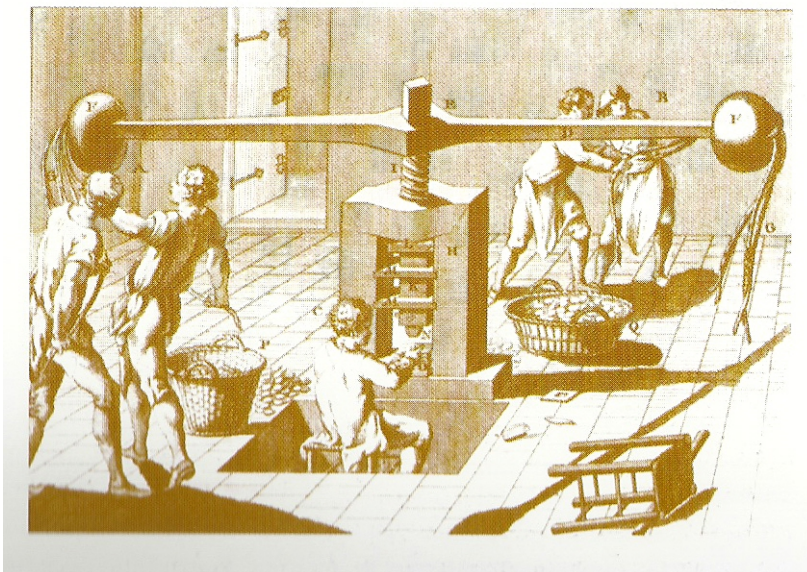
Ὁ Κυβερνήτης
 Γ. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.
 Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς
 Ν. ΣΠΗΛΙΩΔΗΣ

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτότυπῳ.
 Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 9 Μαΐου 1830.

Ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς
 Γ. ΣΤΑΥΡΟΣ.
 Γ. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ.
 Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

6. Το τελευταίο απομεινάρι από τα μηχανήματα του Νομισματοκοπείου της Αίγινας μάζεψε από την αυλή του πρώην Κυβερνείου ο Σπυρίδων Λάμπρος το 1885. Είναι το πλαίσιο μίας μικρής πρέσας που λειτουργούσε όπως και η μεγάλη πρέσα που βλέπουμε στην παρακάτω γκραβούρα (από την Εγκυκλοπαίδεια του Ντιντερό). Το κομμάτι αυτό της πρέσας βρίσκεται σήμερα δίπλα στα σκαλοπάτια της εισόδου του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, στο κτίριο της Παλαιάς Βουλής.

ΤΕΛΟΣ